

In de loop van 1936 worden de werkzaamheden afgerond en op Hemelvaartsdag 21 mei 1936 vindt de officiële ingebruikstelling plaats door burgemeester mr. dr. G. A. W. ter Pelkwijk, die het beheer van het stadion en het sportcomplex Maarschalkerweerd overdraagt aan de Utrechtse Stichting voor Lichamelijke Oefening.

Bijna vijfenveertig jaar heeft het gefunctioneerd in de Utrechtse samenleving. In september 1982 zal een nieuw sportcomplex haar poorten openen. Het is evenals het vorige tot stand gekomen in een tijd van grote, bijna uitzichtloze werkloosheid. Zou dat toeval zijn?

G. J. Röhner

Noten:

- 1) Utrechtsch Dagblad dd. 22 mei 1936
- 2) Gedrukte Verzameling (= G.V.) dd. 18 juni 1920 (nr. 70)
- 3) G.V. dd. 6 februari 1923 (nr. 15)
- 4) Verslag van de zittingen van de gemeenteraad (= R.V.) dd. 9 februari 1923, p. 98-105
- 5) G.V. dd. 15 april 1927 (nr. 51)

- 6) Ibidem
- 7) G.V. dd. 12 juli 1932 (nr. 126)
- 8) Ibidem
- 9) R.V. dd. 21 juli 1932, p. 551-553
- 10) G.V. dd. 18 november 1932 (nr. 233)
- 11) Ibidem
- 12) De naam Galgenwaard is afgeleid van een uiterwaard van de Kromme Rijn, waar in de 14e eeuw al één of meer galgen hebben gestaan.
- 13) R.V. dd. 24 november 1932, p. 831-841
- 14) R.V. dd. 28 november 1932, p. 843-857
- 15) Het zwembad in het Ondiep is op 5 mei 1943 officieel geopend en kreeg de naam „Noorderbad“.
- 16) G.V. dd. 7 juli 1933 (nr. 132)
- 17) G.V. dd. 7 juli 1932 (nr. 132 bis)
- 18) R.V. dd. 13 juli 1933, p. 365
- 19) G.V. dd. 23 november 1934 (nr. 245)
- 20) Jaarverslag gemeente Utrecht (= J.V.G.U.) 1933, p. 156-157
- 21) J.V.G.U. 1934, p. 155
- 22) J.V.G.U. 1935, p. 129; 1936, p. 131
- 23) Voetbal International 20/25 april 1981 (nr. 17), p. 28-29

DE ACTUALITEIT VAN EEN OUD VERDRAG

De krantenlezers van de afgelopen maanden zullen zich nog de berichten herinneren over het huwelijk van Kroonprins Charles van Engeland en Lady Diana Spencer op 29 juli jl. Het was het „huwelijk van de eeuw“, maar óók het huwelijk, dat enige politieke moeilijkheden tussen Engeland en Spanje tot gevolg had.

De oorzaak was gelegen in het feit, dat de huwelijksreis van het bruidspaar in de Britse kroonkolonie Gibraltar begon. Aanvankelijk leek het erop, dat het incident zich zou beperken tot het besluit, dat de Spaanse Koning Juan Carlos en zijn vrouw Sophia de huwelijksplechtigheden in Londen niet zouden bijwonen 1), maar even later zou het Britse Hogerhuis de Nationaliteitswet aanvaarden, waarbij ook aan de inwoners van Gibraltar het Britse staatsburgerschap werd toegekend. De regering had om spanningen te voorkomen - bij monde van Lord Soames - de conservatieve meerderheid onder de leden aangeraden de burgers van Gibraltar van de bepalingen ingevolge de Nationaliteitswet uit te zonderen. Maar de Lords stemden vóór. De Gebraltaren bleven Britten.

In het Lagerhuis werden door de oppositie nog pogingen in het werk gesteld om de huwelijksreis van het bruidspaar te wijzigen en niet de Apenrots aan de Middellandse Zee, maar een der Kanaaleilanden als start te kiezen, maar niets hielp. Het bleef Gibraltar. Daarmee werd voldaan aan de wens van de grote meerderheid van de inwoners. Net zo als in 1967, toen een referendum gehouden werd en meer dan 12.000 Gebraltaren onder bepaalde voorwaarden kozen voor Engeland en slechts 44 personen zich

voorzitter verklaarden van een spoedige overdracht van de rots aan Spanje. Om het verhaal af te ronden: op het moment, dat deze regels worden neergeschreven - 5 augustus - dobberen Charles en zijn Diana op de Middellandse Zee, nadat op 1 augustus met het jacht „Brittannia“ in Gibraltar was begonnen 2).

Wat moet dit verhaal in het Maandblad? Vele leden van onze vereniging zullen als antwoord wijzen op de Vrede die op 11 april 1713 in Utrecht gesloten werd en het einde betekende van de Spaanse Successie-Oorlog, die in 1701 was begonnen, nadat Koning Karel II van Spanje op 1 november 1700 kinderloos was overleden, zijn rijk onverdeeld achterlatend. Dat antwoord is niet helemaal correct. Het vredesverdrag tussen de Republiek en Frankrijk - op 11 april 1713 te Utrecht gesloten - dat voor ons land het einde van de Spaanse Successie-Oorlog betekende, was één van de 10 tractaten, die in 1713 in Utrecht tot stand kwamen. Dat kon ook niet anders, met name niet omdat het Spaanse rijk uit overal verspreid liggende delen bestond en er daarom zoveel strijdende partijen waren. De Spaanse Successie-Oorlog was een Europese oorlog.

Het is misschien wel van belang daarop nog wat nader in te gaan.

Voor een goede indruk van de politieke gevolgen, welke het kinderloos overlijden van de Spaanse vorst wel moest hebben, realiseren men zich, dat het rijk van Koning Karel II zich niet beperkte tot Spanje, maar ook Zuid-Italië, Sicilië, Sardinië, Milaan, de Zuidelijke Nederlanden, Zuid-Amerika - uitgezonderd Portugees

Brazilië en Guyana -, Midden Amerika, Mexico en de Filippijnen omvatte 3).

Een juist oordeel over de politieke situatie in Europa krijgt men o.m. door kennis te nemen van de Lijst van namen en woonplaatsen van de Heeren „Plenipotentiariissen“ (= deelnemers) op het „Congres Van een Generale Vrede 't Utrecht“, uitgegeven door Jacobus van Poolsum, stadsdrukker tegenover het stadhuis in 1712 4). De Lijst begint met een opsomming van de „Geallieerden“ van toen. Dat waren de vertegenwoordigers van Habsburg, Engeland, Portugal, Pruisen, de Staten Generaal, Savoyen, Ments (=Mainz), Trier, de Paltz, Poolen en Saxon, Hannover, de Frankische Creyts, de Swabische Kreyts en Wirttemberg, de Over-Rijnsche Kreyts, Munster en Hessen-Cassel. De tegenpartij was Frankrijk. Spanje speelde dus bij deze onderhandelingen, welke resulteerden in de Vrede van Utrecht van 11 april 1713 geen rol.

Voor de overdracht van Gibraltar aan Engeland is een ander verdrag van belang. Het is het Tractaat van Vrede en Vriendschap tusschen . . . Groot Brittanjen en . . . Spanjen, gesloten te Utrecht op 13 juli 1713, waarvan de titelpagina hierbij wordt afgedrukt 5, 6). Vooral de bepalingen ingevolge artikel 10 van dit verdrag zijn van betekenis. Het luidt:

De Katholyke Koning geeft voor zig, zijne Erge-naamen en Secesseurs, aan de Kroon van Groot Brittanjen, over het geheel en volkomen bezit van de Stad en Kasteel van Gibraltar, tegelijk met des-selvs Haven, Fortificatien en Forten daar toebeho-rende, om dezelfde voor eeuwig volstrekt in eygen-dom te houden, en te besitten, met alle Regt, zon-der eenige uitzondering of beset, welk het ook zou-de mogen zijn. Maar opdat misbruik en bedrog door het inbrengen van eenigerhande Goederen mag geweerd worden, zo wil de Katholyke Koning, en begeert dat men verstaan zal, dat de bovenge-melde eygendom aan Groot Brittanjen word' over-gegeven zonder eenige Territoriale Jurisdictie, en zonder openbare gemeenschap te Land, met het rondom leggende Land. Maar nadien de Communi-catie met de kust van Spanjen ter zee niet altijd veylig of open is, en dat het daardoor wel zoude kunnen gebeuren, dat het Garnisoen en Inwoon-ders van Gibraltar in groote verlegenheid raakten; en de Intentie van den Katholyken Koning alleen is, om bedriegelijke invoeringen van Goederen door een binnenlandsche communicatie als bovenge-meld is, te verhinderen, zo heeft men toegestaan, dat het in diergelijke gevallen zal geoorlooft zijn, om in de nabij gelege plaatsen van Spanjen voor gereed geld Provisie en andere noodzakelijkheden te kopen, tot gebruik van het Garnisoen, de In-woonders, en de Schepen, welke in de Haven leg-gen. Maar indien eenige Goederen zullen betrap-t worden, door Gibraltar, om levensmiddelen daar-voor te ruilen, of onder eenige andere naam inge-voerd, dat die zullen geconfisqueerd worden, en daarover geklaagt wordende, de Perzonen die dit

TRACTAAT
VAN
VREEDE en VRIENDSCHAP,

tuisschen
De Doorlugtigften en Allermagtigfte
PRINCESSE ANNA,
Door Gods Genade Koninginne van GROOT BRITTA-N-JEN, VRANKRYK, en IERLAND, Beschermster des Geloofs, &c.

En den Doorlugtigften en Allermagtigften
PRINS PHILIPPUS V.

Katholyke Koning van SPANJEN.

Geflooten te Utrecht op den 13 July 1713.

Volgens het Origineel uit het Latyn Vertaalt.

TE AMSTERDAM,
Na de Copy van CHRISTIAAN PETZOLD.

Tractaat overtreden hebben, zeer strengelijk ge-straft worden. En Hare Brittannische Majesteit staat toe en belooft, ten verzoeke van den Katholy-ken Koning, dat nog aan de Jooden nog aan de Mooren zal toegelaten worden, om onder eenig voorwendsel in de gemelde stad van Gibraltar te vertoeven, of te woonen; nog dat geen schuilplaats of toevlugt zal gegeven worden in de Haven van de gemelde Stad aan eenige Moorsche Oorlogschepen, waardoor de gemeenschap tusschen Spanjen en Ceuta 7) zoude kunnen belemmerd, of de Kus-ten van Spanjen voor de excusien van de Mooren blood gesteld worden. Maar alzo er Tractaten van Vriendschap, en vrijheid en oeffening van Koop-handel tusschen de Britten en zekere Landen op de Kust van Africa gelegen, gesloten zijn, moet altijd verstaan worden, dat aan de Mooren, en derselver Schepen, komende alleen om Koopmanschap te drijven, het inkoomen in de Haven van Gibraltar door de Brittannische Onderdaanen niet kan gewij-gerd worden. Haare Majesteit de Koninginne van Groot Brittanjen beloofd ook daarboven, dat zij aan de Roomsche Katholijke Onderdanen van de voor-gemelde Stad, de vrije oeffening van hunne Gods-dienst zal toelaten. Doch indien het hier na aan de Kroon van Groot Brittanjen zoude mogen goedden-ken, om den eygendom van de gemelde stad van Gibraltar weg te schenken, te verkopen of op ee-nigerhande wijze te veralieneren (= vervreemden), zo is overeengekomen en besloten, dat altoos

voor een ander de preferentie aan de Kroon van Spanje zal gegeven worden, om dezelfde te bekomen.

Interpreteer ik dit artikel goed, dan kan Spanje zich vooral op het slot van het geciteerde artikel 10 beroepen, wanneer het meent een zeker recht op Gibraltar te hebben. Of de aanspraken binnen afzienbare tijd zullen worden gehonoreerd, zal wellicht afhangen van de toelating van Spanje tot de Europese gemeenschap. Engeland kan uit politieke overwegingen zich de toegang tot de Middellandse Zee niet laten afnemen. Bovendien blijkt men in Gibraltar, zoals gezegd, nauwelijks naar de overdracht van de kroonkolonie uit te zien. Gibraltar zal voorlopig wel Brits blijven. Om onnodige verwickelingen te voorkomen had het Engelse bruidspaar beter een andere startplaats voor de huwelijksreis kunnen laten bedenken. Of en in welke mate het op 13 juli 1713 in Utrecht gesloten Tractaat van Vrede en Vriendschap tussen Engeland en Spanje nog eens zal worden gewijzigd zal de toekomst leren. Feit is, dat het oude Utrechtse verdrag door het

huwelijk van de Britse troonopvolger actueel blijkt te zijn dan ooit.

A. Graafhuis

Noten:

- 1) Zie Utrechts Nieuwsblad van 22 juli 1981.
- 2) id. van 23 en 28 juli 1981.
- 3) Dit overzicht werd overgenomen uit het in 1970 verschenen boek van dr. A. van Hulzen, *Vaderlandse geschiedenis*, deel I, 3e druk, blz. 387. Voor nadere bijzonderheden - o.m. over het totaal aantal gesloten verdragen - verwijs ik naar de doctoraal-scriptie van P. Uiterlinden, de Utrechtse Vredehandel in Europees Perspectief, 1978. G.A.U. Bibliotheek over Utrecht nr. 862.
- 4) G.A.U. Bibliotheek over Utrecht nr. 865.
- 5) G.A.U. Bibliotheek over Utrecht nr. 895. Het zelfde Tractaat was - in het Latijn gesteld - reeds op 27 maart 1713 in Madrid ondertekend.
- 6) James W. Gerard, *The Peace of Utrecht*, New York/Londen, 1885, blz. 192 en 193. G.A.U. Bibliotheek over Utrecht nr. 909.
- 7) Ceuta is de havenplaats aan de overzijde van de Straat van Gibraltar in Marokko.

TWEE TAFEREELTJES VAN HET GEREFORMEERD BURGERWEESHUIS TE UTRECHT

De stichting van het St. Elisabethsgasthuis (1), waaruit het weeshuis is gegroeid, gaat terug tot 1491. De fundatiebrief door *Everaert Zoudenbalch*, *Canonick ende Thesaurier in den Doem t'Utrecht*, dateert van *Sinte Poncyuens-avond* (= 13 januari) 1491 (2).

Het St. Elisabethsgasthuis, gelegen op de hoek van het tegenwoordige Vredenburg en Achter Clarenburg, had ernstig te lijden onder de beschieting van het kasteel Vredenburg in de zeventiger jaren van de 16de eeuw.

In diezelfde periode nam het aantal weeskinderen toe. Noodgedwongen diende men te zoeken naar een geschikter onderkomen.

Door de Hervorming stond een aantal kloosters in Utrecht leeg. Dat was ondermeer het geval met het Regulierenklooster aan de Oudegracht.

De huismeesters van het weeshuis verzochten de raad van Utrecht om de beschikking te krijgen over het *gehele erf van 't convent van den Reguliers binnen deser stadt, om aldaer de weeskynderen te mogen brengen ende laten*. Op 9 februari 1582 kwam de officiële toestemming. Het weeshuis verhuisde op 12 juni 1582 naar de Oudegracht.

Tot in de jaren twintig van deze eeuw bleef het weeshuis in het voormalige Regulierenklooster aan de Oudegracht. Bij overeenkomst van 8 januari 1926 werd het complex verkocht aan de Nederlandsche Vereeniging van Spoor- en Tramwegpersoneel te Utrecht. Het weeshuis verhuisde nu naar de Nieuwegracht.

Inmiddels had het weeshuis enkele naamsveranderingen

ondergaan: het Sint Elisabethsgasthuis en -weeshuis werd in 1759 Burgerweeshuis genoemd, in 1796 Gereformeerd Burgerweeshuis en vanaf 1954 het Evert Zoudenbalchhuis.

In de verkoop van 1926 was niet begrepen de gevelsteen van het pand aan de Oudegracht, het goudbehang en de schouw van de regentenkamer, en ook niet drie schilderijtjes.

Eén van die schilderijtjes is een gezicht op de binnenplaats van het Gereformeerd Burgerweeshuis aan de Oudegracht (afb. 1). Tot nog toe was de maker van dit „primitief“ schilderijtje onbekend. Identificatie is mogelijk dankzij vergelijking met een vrijwel identieke aquarel (afb. 2). Deze aquarel is gesigineerd en gedateerd: *WC Loran/fecit 1827*. Maker van aquarel en schilderijtje zijn zonder twijfel een en dezelfde man: W. C. Loran

W. C. Loran was binnenvader van het Gereformeerd Burgerweeshuis. Zijn „historische“ belangstelling blijkt uit het feit dat Loran tussen 1829 en 1830 een „overzicht der Stichting des Heeren E. Zoudenbalch“ samenstelde. Het handschrift, bewaard in het archief van het weeshuis - ondergebracht in de Gemeentelijke Archiefdienst te Utrecht -, bestaat uit drie delen: de *inneming van kinderen*; de behuizing en het bestuur van het weeshuis; tenslotte de *doorlopende zedelijke gesteldheid des Gestichts*. Het „Overzicht“ van Loran blijkt praktisch uitsluitend te zijn gebaseerd op de notulenboeken van de Broederschap - de regenten - van het weeshuis.